

steunpunt
monumentenzorg
fryslân

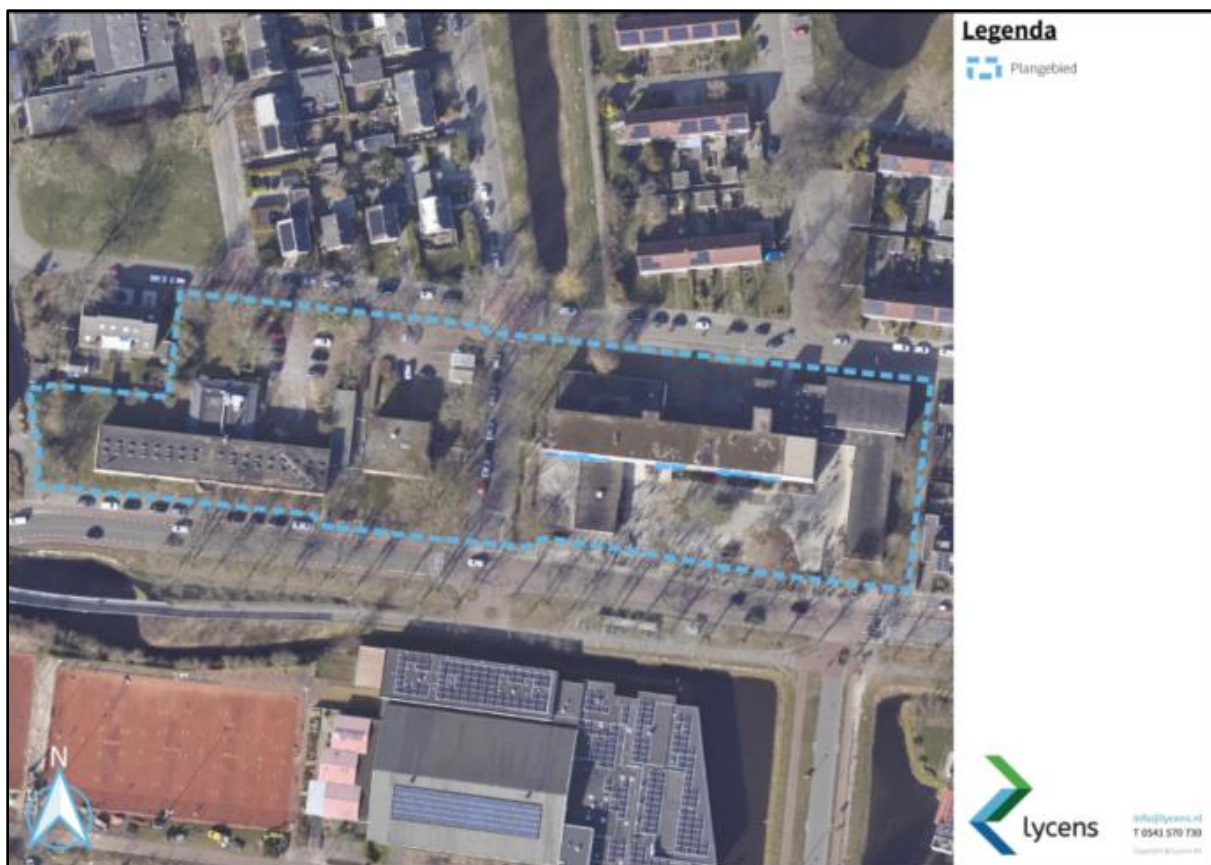
Advies archeologie

Gemeente	Smallingerland
Plaats	Drachten
Locatie	Eikekwartier
Contactpersoon gemeente	Y. Hoekstra
Adviseur	J. van Leeuwen & J. van Kesteren
Datum	15-06-2023

Aanleiding

De gemeente Smallingerland wil op de locatie van de te slopen bebouwing in het Eikekwartier nieuwbouw realiseren. Het plangebied heeft een omvang van ca. 12.000 m², waarvan ca. 5250 m² als bouwvlak wordt ingericht. In het overige gebied zullen ook bodemverstoringen plaatsvinden in de vorm van kabels en leidingen en verharding, etc.

Afbeelding 1. De locatie van het plangebied Eikekwartier.

Beleid

Voor het plangebied wordt een nieuw bestemmingsplan gerealiseerd, waardoor het aspect archeologie op basis van de huidige stand van kennis dient te worden afgewogen. Op de provinciale kaart voor archeologie (de FAMKE) wordt voor het gebied aangegeven dat onderzoek wordt gevraagd bij verstoringen vanaf 5000 m². In het gebied geldt een verwachting voor vroeg- en volmiddenleeuwse veenontginningsterpen.

Ten zuiden van het plangebied is in 2004 een booronderzoek (2093083100) aangemeld door RAAP in het kader van een bestemmingsplan, dit onderzoek werd in 2015 afgemeld (ARCHIS). Volgens de verdiepingsslag Smalingerland is geen aanvullend onderzoek gedaan in dit deel van de bebouwde kom van Drachten, maar wel in het zuidwestelijk deel (2088604100). Hieruit werd duidelijk dat in het zuidelijk deel van Drachten veel percelen zijn geëgaliseerd. In het zuidwesten van Drachten wordt verondersteld dat de bodem over het algemeen is verstoord. Alleen daar waar de bodemkaart ook veen aangeeft, werd ook daadwerkelijk veen aangetroffen. In het verlengde van het vigerend beleid (FAMKE) geldt dit zodoende als indicator voor een hogere archeologische verwachting (Van Beek 2006, p. 9).

Landschap

Het plangebied bevindt zich op een grondmorene welving met een laaggelegen reliëf en lokale maximale hoogteverschillen tussen 0.5 en 1.5 meter. Het plangebied is op de bodemkaart niet gekarteerd omdat het binnen de bebouwde kom ligt. De bekende bodemopbouw is vermoedelijk een

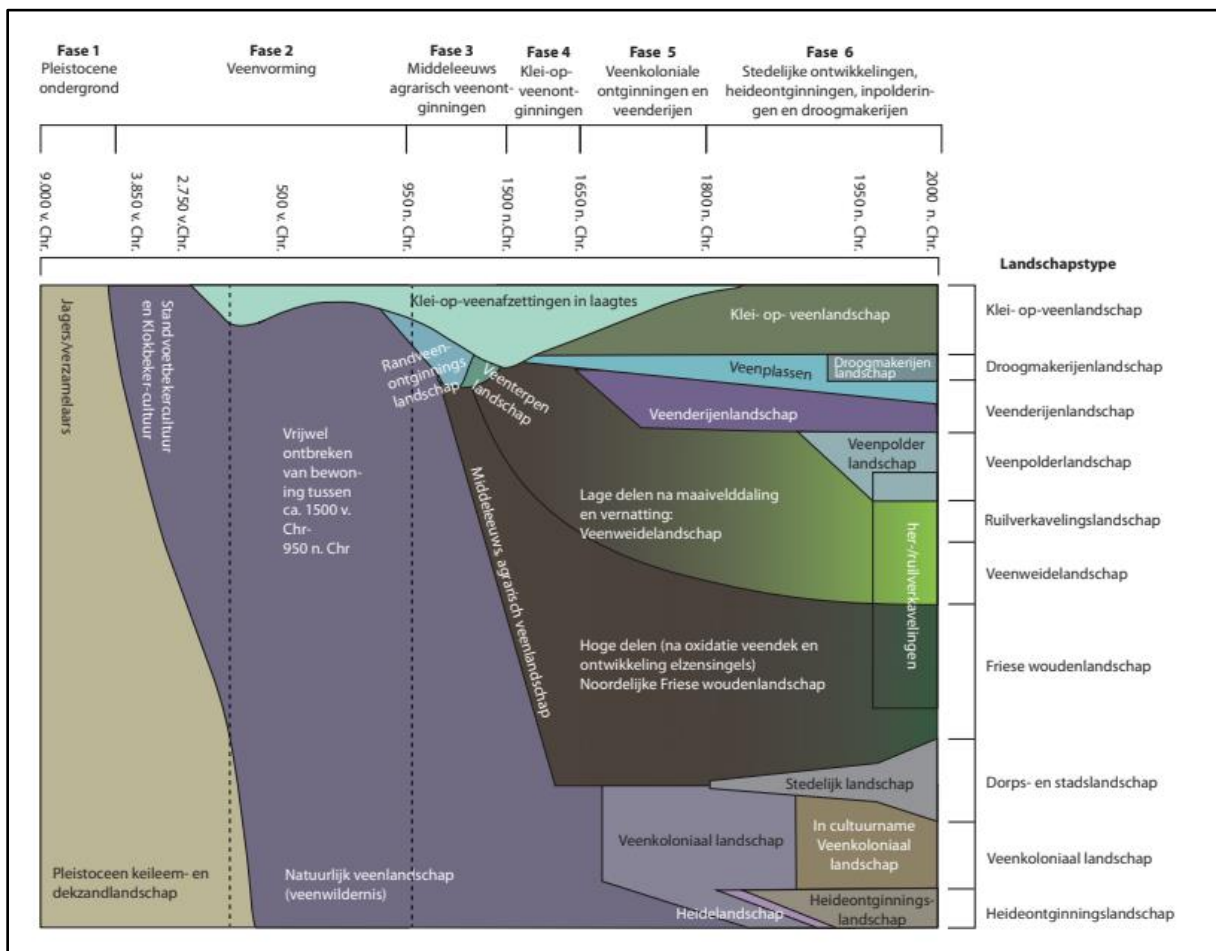
laarpodzolbodem (lemig fijn zand) waar lokaal een humushoudend zanddek of een moerige tussenlaag kan voorkomen (BRO Geomorfologische kaart 2021; BRO Bodemkaart 2021).

Door de combinatie van een relatief lage hoogteligging ten opzichte van dekzandruggen en afstand tot stromend water alsmede matige podzolvorming, is de landschappelijke positie vermoedelijk oninteressant voor bewoning voor de periode Steentijd-Bronstijd.

Door de veenwinning in de vroege en volle middeleeuwen hebben bodemverstoring en bodemverstoringende processen (hydrologie) plaatsgevonden. Indien zich oudtijds veen heeft bevonden in het plangebied, zal dit in grote delen van het gebied zijn gereduceerd tot een humus houdend zanddek onder invloed van fluctuaties in de grondwaterstand. De landschappelijke context beperkt zich hierdoor tot een verwachting voor vroeg- en volmiddeleeuwse veenontginningsterpen, waarbij ernstig rekening moet worden gehouden met verstoring.

Historie

De trefkans op archeologie hangt zodoende samen met ontwikkelingen vanaf 950 n. Chr. , meer specifiek het ontginnen van veen door “kolonisten” vanuit de behoefte aan landbouwgrond. Bij Drachten wordt verondersteld dat sprake is van drie fasen, waarbij de eerst ontginningfase op drie kilometer afstand ligt van de huidige historische as. Het gaat hier om boerderijplaatsen alsmede ontwaterings- en verkavelingsstructuren (Van den Wittenboer *et al.* 2018).

Afbeelding 2. Diagram met de landschapontwikkeling van Smallingerland (Van den Wittenboer *et al.* 2018, p. 9).

Drachten is tot ver in de 18de eeuw een streekdorp gebleven met een middeleeuws karakter. Door de turfwinning verdubbelde het aantal huizen vanaf 1740 (Van den Wittenboer *et al.* 2018).

Het plangebied was in de Middeleeuwen reeds ontgonnen. Bebouwing nabij de Drachtstervaart en wegen ligt op enige afstand van het plangebied. Het is dus historisch nooit ontsloten. Het is daarom aannemelijk dat het gebied in de Nieuwe Tijd pas op zijn vroegst voor het eerst werd bebouwd in 1970 (Kadaster). Historische bronnen geven geen aanwijzingen voor relevante archeologische resten vanaf de Late Middeleeuwen.

Archeologie

Het aantal archeologische resten in en om het plangebied is zeer beperkt en werd uitsluitend aangetroffen in contexten waar ook nog veen resteert. In een straal van 500 meter is ten zuiden van het plangebied in 1965 één relevant complex aangetroffen. Dit gaat om de resten van een podium met resten van een leemvoer, waarbij ook gebruiksaardewerk uit de vroege tot Late Middeleeuwen (vanaf 725 n. Chr.) is aangetroffen. Wanneer het onderzoeksgebied wordt uitgebreid naar 1000 meter, ligt op een kilometer ten westzuidwesten van het plangebied de resten van een kerk uit de Late middeleeuwen. Hieronder schematisch weergegeven.

2927602100	410 m. (Z)	Toponiem: "Sportpark". (Elzinga 1965). Gedeelte van een lemen vloer en keramiek (kogelpot) uit de Vroege tot Late Middeleeuwen.
3163100100	1000 m. (WZW)	Opgraving BAI (Elzinga, 1970), toponiem: "De Drait". Resten van kerk uit de Late Middeleeuwen gebouwd op zandlagen in hoogveenpakket. Vindplaats bestaat uit funderingen van toren, schip en muur en kerkhof, aardewerk, menselijk bot.

Het feit dat voor beide complexen een podium werd aangelegd in het hoogveen, tegenover het humus houdend zanddek dat op dit moment slechts lokaal resteert, kan het grootschalig ingrijpen van de mens in dit gebied in het afgelopen millennium goed worden gereconstrueerd. De afstand tot archeologische vondsten alsmede het ontbreken van resterend veen in en om het plangebied, doen vermoeden dat er geen goed geconserveerde archeologische resten meer in het plangebied aanwezig kunnen zijn.

De huidige lage grondwaterstand, speelt hierbij ook een rol. Indien anorganisch materiaal aanwezig is geweest en resteert in het plangebied, moet bovendien rekening worden gehouden met de impact van egalisatie en de gevolgen van aanleg van moderne bebouwing in het vorige decennia, waarbij het behoud van archeologische resten geen criterium is geweest. De informatie- en essemblewaarde van hypothetische resten wordt in dat geval verondersteld zeer laag te zijn en zijn vergelijkbaar met een secundaire context.

Conclusie

De archeologische verwachting voor het Eikekwartier kan op basis van de bovengenoemde landschappelijke - en historische context dan ook naar beneden worden bijgesteld.

Advies

De gemeente Smallingerland wordt geadviseerd om geen dubbelbestemming op te nemen voor het plangebied Eikekwartier op grond van de verwachtingswaarde op de FAMKE, in verband met de aantoonbare verstoring van het plangebied. Dit betekent dat de voorgenomen ontwikkeling(en) in het plangebied kunnen worden vrijgesteld van archeologisch onderzoek. Een archeologisch vooronderzoek voorafgaand aan de bouwwerkzaamheden is derhalve **niet** noodzakelijk.

Verzocht wordt om de volgende tekst in de vergunning op te nemen:

Melding toevalsvondst

Mochten tijdens de werkzaamheden toch archeologische resten worden aangetroffen, dan dient dit op grond van artikel 5.10 van de Erfgoedwet onmiddellijk te worden gemeld aan de Minister (in de praktijk de gemeente Smallingerland als Bevoegd Gezag). Eventuele vondsten dienen gedurende 6 maanden, te rekenen vanaf de datum van de melding, ter beschikking te worden gesteld voor wetenschappelijk onderzoek.

Bronnen

- Van Wittenboer, S. & Spek, T. 2018: *Het verhaal van Smallingerland*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen – Landschapsbeheer Friesland.
- Stouthamer et al. 2015: *De vorming van het land. Geologie en Geomorfologie*, Utrecht.

Digitale bronnen

www.archis.cultureelerfgoed.nl

www.topotijdreis.nl

www.dinoloket.nl